JOAN LUYKEN'S
JONGELINGSJAREN EN ZIJNE DUYTSE LIER.
EENE BIOGRAPHISCH-LITTERARISCHE STUDIE,

DOOR

H. ITALIE.

(*Vervolg.*)

EN slotte vestig ik de aandacht op de volgende minneklacht,¹⁾ die zoowel om den zonderlingen vorm als om den inhoud opmerkelijk is.

*Wrede vader,
Die mij het leven gaf,
Gij naamt mij meerder dan het leven af,
Gij naamt mij meerder dan het leven af,
Gij knaagt mijn hart met tanden,
O schanden!
En schopt mij levende in het duister graf,
En schopt mij levend,
En schopt mij levende in het duister graf.*

„Waant gij” — dus gaat de dichter voort — „dat ik door Status' trouw de liefde van Palmaart, door u zoo wreed onthoofd, vergeten zou? Eer smoor ik in mijn

¹⁾ D. L., blz. 32 vgl.

eigen rouw. Voorwaar, noch schepter, noch kroon wegen bij mij op tegen mijn minnaars schoon!"

*'k Wraak het leven
Sint ik dat schoone hoofd,
Door blinde staatzucht zag van 't lijf gekloofd, (bis)
Zach bleek en vuil van bloede,
O woede!
Die mij bij wijlen van geduld berooft.*

Kennelijk heeft de dichter bij *Status* aan den staat, de Republiek, bij *Palmaart* aan Palamedes-Oldenbarneveldt en diens onthoofding gedacht. Welke bedoeling hij echter met het oprakelen dier lang geleden gebeurtenis kan hebben gehad, valt moeilijk te gissen. Waarschijnlijk hebben we hier aan eene „Spielerei" te denken.

De overige minnedichten ga ik met stilzwijgen voorbij; trouwens uit de reeds besprokene zal het niet gewaagd zijn het besluit te trekken, dat JOAN LUYKEN een verdienstelijk minnedichter is geweest. Vergelijken wij hem met HOOFT dan zien wij, dat hij minder kernachtig, minder vernuftig, minder degelijk, minder deftig is. Leest gij HOOFTS minnedichten, er waait u eene echt fijne, om zoo te zeggen, geparfumeerde geur uit toe. Toch zijn sommige zijner gedichten niet vrij van gekunsteldheid, zit er iets gezocht geestigs, eene zekere speling van het vernuft in. Daarentegen ademen de minnedichtjes van LUYKEN eene naïviteit, eene ongekunsteldheid, die ons goed doet. Men gevoelt dat bij hem de woorden uit het hart vloeien, dat hij ze nederschrijft zooals ze in hem opkomen, zonder dat hij zijn brein op vernuftspelingen slijpt.

VI.

Van het Minnedicht stappen wij over naar de Idyllen. In dit genre heeft LUYKEN slechts weinig gedichten geleverd. Twee daarvan zijn dialogen en vooral in deze komt het talent van onzen dichter schitterend aan den dag.

Beschouwen we, om ons hiervan te overtuigen, de samenspraak tusschen BLOEMERT en EELHART, twee landlieden, die elk om het zeerst de bekoorlijkheden en deugden hunner geliefden Gardelijne en Gloroos roemen.

BLOEMERT opent de tweespraak.¹⁾

*'t Moet alles wijken voor de schoone Gardelijne;
Wijk witten IJssel-zwaan, verschuyl u in het riet,
Uw blankheyd gelt'er niet
Mijn Nymph is blanker dan de schoonste maneschijn.*
EELHART.
*Bij Gloroos witte deugt, mag sneeuw noch hagel halen;
Waar is'er schoonder schoon als wijsheid, eer en deugt
In 't bloempjen van de jeugt?
Men ziet de kuysheyd uyt haar zedige oogen stralen.*

¹⁾ D. L., blz. 74 vlgg.

BLOEMERT.

*Mijn lief is jeugdiger dan d'eerst ontsloote Roozen;
 Haar kaken gloeyen als het bloosjen van de Pers¹⁾
 Haar lippen als een Kers;
 Mijn lief is bolder dan de purpre Abrikozen.*

EELHART.

*Gelijk de dageraat, wanneer sij door komt breeken,
 Nu bleek is en nu bloost, en purpert velt en zee,
 Zoo word mijn Gloroos mee,
 Wanneer men haar bekijkt, in kysse schaanste ontsteken.*

Deze vier strophen zullen voldoende zijn, om ons een oordeel over het geheel te vormen, dat in denzelfden trant voortgaat.

De schoonheid van dezen Herderskout, waarin JONCKBLOET „iets Antieks” vindt, is niet slechts gelegen in zijne zoetvloeiendheid, maar bovenal hierin, dat de dichter met veel talent zijne beelden gekozen heeft uit den nederigen, eenvoudigen levenskring der landlieden.

De andere samenspraak²⁾ gehouden tusschen TYMENA en HOFRIJK is mede, beide om inhoud en vorm, bijzonder schoon. Om niet te uitvoerig te worden geef ik hier slechts de eerste strophe, waarin ontegenzeggelijk iets onbeschrijfelijk liefelijks gelegen is.

De dageraat begint te blinken
 De Roosjes zijn aan 't open gaan;
 De nacht're Zon komt peer'len drinken,
 De Zuyde-wint speelt met de blaân:
 Het Nachtegaaltje fluyt
 En 't Schaapje scheert het kruyt;
 Hoe zoet
 Is een gemoet,
 Met zulk een vreugd gevoed.

Tot de verhalende idyllen behoort het gedicht, getiteld: „'t Wout heeft ooren”,³⁾ waarvan ik hier den inhoud geef.

MELARKUS, een herdersjongen, lag in het gras te slapen, toen twee herderinnen, DARIEDE en AMARILLA, hem uit dartelheid aan een boom wilden binden. Terwijl zij met dezen arbeid bezig zijn ontwaakt het voorwerp hunner scherts en nu zetten de verschrikte herderinnen het op een loopen. Maar DARIEDE kan niet meer. Hijgend „zeeg zij in 't klaver neer.” Hier wordt zij door MELARKUS, die haar achtervolgd had, verrast. „Ay laat mij gaan, MELARKUS”, dus spreekt ze hem toe; „wij deden 't maar uit boerterij.” Doch de herder wil bij wijze van weerwraak ook met haar „uit boerterij

1) *Pers*, om het rijm voor *perzik*.

2) *D. L.*, blz. 78 vlg.

3) *D. L.*, blz. 69 vlg.

wat spelen", waarop DARIEDE zich „met vreugd haar maagdebloempje" laat ontstelen, onder voorwaarde nochtans, dat MELARKUS het niet aan AMARILLA verklappe. De vrijer houdt woord, doch is te zeer vervuld van vreugde over zijn vermakelijk avontuur om het geheel te verzwijgen; daarom galmt hij het luidkeels voor de boomen uit.

„Een oude IJp, die 't liedjen quam te hooren,
O hemel is het ooyt gehoord!
Die klaptent 't als een aakster voort:
„Darieede heeft in 't veld haar eer verloren."

Dit landelijk, zij het dan ook ondeugend tafereeltje is door LUYKEN voortreffelijk gedicht. Ondanks de soberheid, waarmede hij de toetsen heeft aangebracht, tintelt het geheel van gloed en leven. Smaakvol is de vergelijking van de vlucht der beide herderinnen met die van Daphne voor Apollo. Vooral het slot, waarbij kennelijk de bekende geschiedenis van Midas tot voorbeeld heeft gestrekt, geeft aan 't tafereeltje iets naiefs en bekoorlijks.

Eindelijk vestig ik de aandacht op de twee volgende Idylletjes, beide getiteld „Verrassing". Ofschoon dartel van toon, zijn ze bijzonder fraai van teekening, echte genrestukjes.

I

*Spijtig Klaartjen zou haar baden
Moedernaakt in eene beek,
Die langs klav're boorden streek,
Overschaadend van wilge-bladen;
Grage Reynoud zat en keek
Watertandend door de rietjens
En hij riep eens zoet met een:
„Nog wat dieper, tot de knietjens!"
Daarmed droop zij schaamrood heen.¹⁾*

2

*Zeven darte Nimphjens vonden
Geyt-oor, daar hij sliep in 't woud,
Elke Nimph was even stout:
Daadlijk zag men Pan gebonden;
Hij schoot op en lag gewonden
In een zeel van kruut en gras;
„Meisjens", riep hij, „wat zal 't wezen?"
Maar hij zag haast wat het was:
Elk wou 'teerste zijn genezen.²⁾*

Wat deze stukjes bijzonder opmerkelijk maakt is, dat ze navolgingen zijn van de „Veldtdeuntjens" van HOOFT.³⁾ Conceptie, vorm en rythmus zijn hier den grooten

¹⁾ D. L., blz. 91.

²⁾ D. L., blz. 92.

³⁾ Zie LEENDERTZ, *Gedichten van Hooft*, I, blz. 119—121.

meester kennelijk afgezien. Vooral bij het eerste stukje springt dit in het oog, zooals de vergelijking met het navolgende „Veldtdeuntje” leert: ¹⁾

Valckenoochje sat en loerde
 Achter 't riet met smalle blaen,
 En sij sach het veer ²⁾ vast aen
 Dat haer vrijer Boxvoet voerde,
 Die niet ver was daer van daen.
 „Pottert” ³⁾ riep haer helle keeltjen,
 „Hoort uw hart alleen dan mij?”
 Want hij armde haar gespeeltjen.
 Die keeck bril ⁴⁾, en deur droop hij. ⁵⁾

VII.

We gaan thans JOAN LUYKEN ontmoeten op het gebied der *Romantiek*, een genre, waarin hij den vollen teugel viert aan zijne levendige phantasie. Zijne producten op dit gebied zijn deels *Romances*, deels *Verhalen*, deels *Sprookjes*.

Van de Romances is wel de schoonste, ook om den vorm, die welke tot opschrift heeft:

„GETERGDE MIN DOET WONDEREN.” ⁶⁾

Zoo zach Armant zijn lief Amiel,
 Zijn heil, zijn vreugd, zijn hart, zijn ziel,
 Met traantjes op de bleeke wangen,
 En 't hoofd op een gebogen hals;
 Zij zuchtte en riep ter krop uit bange:
 „Balsturig lot, wat zijt gij vals!”

Zoo zach dien wakk'ren oorlogsgast
 Zijn liefstens zachte handtjes vast
 Ten rug geboeit met harde snoeren
 Gekneveld van den Arabier,
 Om als een duyffe wech te voeren
 Voor d'oogen van een wreeden gier,

Die met een trop verraders quam
 En scheurden dit onnoozel lam
 Als winter-wolven uyt zijn ⁷⁾ armen; —
 Hij roert noch voet, noch hand, noch oog,
 Men hoort zijn krijgsstem niet alarmen;
 Hij staat gelijk een marmer-boog.

„Armantus hoe, waar 's nu het pit,
 Dat in uw sterke spieren zit?”
 Zoo riep de Min-god in zijn ooren.
 Die stem herwekt zijn dapp'ren geest,
 Die door te heete en heev'ge tooren
 Was als verstikt en wech geweest.

1) T. a. p. blz. 120.

2) *Het veer*, enz. d. i. de wijze waarop haar vrijer zich gedroeg. (Leendertz.)

3) *Pottert*, deugniet. (L.)

4) *Keeck bril*, keek op zijn neus. (L.)

5) *Deur droop hij*, hij pakte zich weg. (L.)

6) D. L. Blz. 54 vlg.

7) t. w. die van Armantu

Nu stroopt hij 't snijdend kamp-swaard bloot
 En sweert Argilicus den dood
 Bij Ammons blixem-vuur en donder.
 Met valt hij als een Tijger an
 En zendt met d'eerste klink naar onder
 Zijn allereersten wederman.

Zoo vaart hij als een bosleeuw voort,
 Maayt weder-zijds en scheurt en moort
 Al wat hem naakt, om wraak te boeten,
 Al staåg weer met een nieuwe moed,
 Tot hij van 't hoofd tot aan de voeten
 Bespat was met Arabes bloed.

Dus woedende vat hij Argiel
 Met deze woorden aan: „O fiel, 1)
 Die mij mijn schoone Bruyd ontkaapte.”
 Met veegt hij 't swaard de hals-strot door
 En wierp de kop, zoo die nog gaapte,
 Daar 't bloed van droop, Amiela voor.

Nu smijt hij 't rookend staal daar neer,
 Ontboeit de blaauwe handjes weer,
 En veegt de traantjes van haar koonen,
 En streelt haar ziel met zoete reën,
 Omhelst heel vriendlijk die schoone
 En strijkt met zijn Amiela heen.

Van de twee gedichten, door BUSKEN HUET als proeve van LUYKENS talent uit de „Duytse Lier” aangehaald, 2) is deze Romance er een. Schilderachtig is in dit gedicht de voorstelling, vloeiend de trant, die echter dóór het anakoluth in de laatste twee regels van de eerste strophe m. i. minder gelukkig afgebroken wordt. Wat ik er hard in vind is het verhaal, dat Armantus het hoofd van Argilicus druipend van bloed voor Amila's voeten werpt. Daarentegen is er iets innigs en liefelijks in de slot-strophe.

Thans volgt de inhoud van een dichterlijk Verhaal, getiteld: „*van Doraltus*.” Het is het langste gedicht uit den Bundel. 3)

Doraltus, de „roem der jongelingen” is in liefde ontvlamd voor Leliana, de eenige dochter van een „Landregeerder.” „Zijn standvastig minnen” steekt ook het hart der maagd in lichterlaaie, doch hare vorstelijke afkomst is een onoverkomelijke scheidsmuur voor de vereeniging der beide gelieven. Maar liefde is listig. Als eene andere Thisbe ontvlucht de prinses heimelijk de ouderlijke woning en bevindt zich weldra met haar harte-vriend op zee. De vaart gaat in den beginne zeer voorspoedig. Maar op den zesden dag betreft de lucht en barst er een hevige storm los. Voortreffelijk schildert ons nu de dichter den angst der schepelingen in dit noodweer:

*Men zach de dood op ickers wangen,
 Men suchtte en riep den hemel an,
 De allerstoutste en sterkste man
 Liet toen het hoofd van weemoed hangen.*

1) thans: *fielt*.

2) Litter. Fantas. 1863 blz. 47.

3) D. L. blz. 114 vlgg.

*De blixem schoot door swarte wolken heen
En slikerde in de lucht: het kraken
Des donders scheen elk hart te raken;
De wind groeide aan en maakte groote zeeën.*

Eindelijk „loopt het schip te barsten op het strand” en nadat de nacht, die intusschen ingevallen is, voor den dag heeft plaats gemaakt, zien de vluchtelingen zich met hun beiden alleen op een onbekend eiland geworpen. Doraltus, door honger geprikkeld, gaat jacht maken op een geitje, doch raakt hierdoor zoo ver van zijne geliefde afgedwaald, dat hij de plek niet wedervinden kan, waar hij haar gelaten heeft.

Ziehier hoe de maagd hem later den angst beschrijft, die haar overviel, toen zij hem niet zag terugkeeren

*Gij quaamt niet weër, hoe lange ik beidde;
De winden ruysten door het wout,
't Was eenzaam, naar en guur en kout;
Ik stont alleen bedroeft en schreidde;
Ik schrikte van het rits'len van een blad;
De waan quam toen mijn hersens krenken;
Ik wist niet wat ik had te denken:
Ik twijfelde of gij mij verlaten hadt.*

Doch haar angst verandert in ontzetting, als ze met het vallen van den avond een oud, afzichtelijk wijf op haar ziet afkomen. Met schoonklinkende woorden weet deze echter de verschrikte maagd naar hare woning te troonen. Hier aangekomen wordt der prinses aangekondigd, dat zij dit verblijf niet weer verlaten mag. Drie maanden lang blijft zij er gevangen.

Intusschen heeft Doraltus, na lang zoeken, eindelijk de plek teruggevonden, waar hij zijne Leliana verlaten heeft; doch haar aldaar niet vindende, begeeft hij zich radeloos van angst en smart andermaal op weg om haar elders op te sporen. Na lang zwerven ziet hij een oud, verweerd gebouw, met opene zeer vervallen poort.

In de keuken getreden ziet hij tot zijne ontzetting „een ijselijk weif” bezig heur lange haren te kammen bij den haard, waar een akelig menschenhoofd aan een nagel hangt. Hij is er verre af, in dit afschuwelijk verblijf zijne zielsvriendin te vermoeden, en vraagt de oude tooverkol naar „de heirbaan op de naaste stad.” Nu wordt Leliana geroepen, om den vreemdeling den weg te wijzen. Dat zij elkaar hierbij wederkeerig herkennen spreekt van zelf. Te midden echter van de vreugde des weerziens zien ze het boosaardige monster op hen afkomen. Nu barst Doraltus' woede los. Hij valt 't wreede schepsel aan, dat weldra, door zijn zwaard getroffen, hare zwarte ziel uitblaast.

De beide gelieven keeren hierop naar hun vaderland terug;

*Daar wierden zij met gonst ontvangen;
De grijze Vader baadde in vreugd,
De Moeder kreeg een nieuwe jeugd,
En beter verwe op haar wangen:
De heylige Echt schiep haar tot Man en Vrouw,
Zij sleten al hun levensdagen
In lust en rust en welbehagen,
Men week er nooyt van d' eerst geponde trouw.*

Hiermede eindigt dit verhaal, dat hoe fantastisch ook, echter in de detail-schilderingen uitstekende momenten bezit.

Eindelijk vestig ik de aandacht op het sprookje, getiteld: „SCHIJN BEDRIEGT.”¹⁾ De inhoud is deze:

Klenardus, een bloeiende knaap, weidde met zijn broeder hun vaders kudde aan het strand der zee. Daar komt op eens de dartele »schoone-schijne”, eene bla nke water-

1) D. L. blz. III.

nimf uit de golven opduiken. Nauwelijks heeft Klenardus hare smachtende lonken ontwaard, of hij wordt met een onweerstaanbaar verlangen naar de Sirene vervuld.

*Daar lag zijn plicht en trouwigheden,
Daar lach de deugd, daar lach de reden
En menschheid met de stof in 't zant.
Nu lobden hij al in de golven,
Die bei zijn beenen vast bedolven
En klossen bij zijn dijen op.*

Maar nu verheft zich hartroerend de waarschuwend stem zijns broeders;

*Sta stil, sta stil; waar wilt gij henen?
Rampzalige! ach gij doet mij weenen!*

Doch de sirene laat zich niet zoo gemakkelijk haar prooi aftroonen. Zij weet den hartstochtelijken jongeling met de vleierendste beloften naar zich toe te lokken. „Ik zal u naar een veiligen haven brengen”, dus vleit zij;

*Daar zullen wij vermaaklijk spelen,
Elkander kussen, vleien, streelen,
En doen al wat de liefde lust.
En zoo gij weder t'huis wilt keeren,
Ik zal u, trots d' onstuyne weeren,
Weerbrenge aan uws vaders kust.*

Deze woorden, van de noodige liefdelonken vergezeld, beslissen KLENARDUS' lot:

*Hij kwam het Nimfje toegevolgen;
Maar ach! die dwaasheid stond hem duur.*

*Het water vond zijn aâm-gat open,
Het kwam ten lichaam ingeslopen,
Dies sloot de dood zijn bleeken mond.*

Uitmunten is in dit sprookje de schildering: het is alsof we den onbesuisden KLENARDUS met eigen oogen zijn ondergang te gemoet zien snellen. En hoeveel innig gevoel ligt er niet in den toon des vermanenden broeders; hoeveel wegslepend schoon in de taal der Sirene! Bovendien is de woordenkeus bijzonder schoon en even smaakvol als het aangebrachte beeld van den trotschen Zwaan,

*„Die 't water voor zijn borst doet schuymen,
Wanneer hij wil ten strijde gaan”.*

VIII.

Om ons een oordeel te vormen over hetgeen JAN LUYKEN op het gebied der *Gelegenheidspoëzie* vermocht te leveren, zal het voldoende zijn, hier een gedeelte uit te schrijven van een gedicht door hem vervaardigd „*Op het Verjaren van Nikolaas de Vree.*” ¹⁾

*Vijfmaal zag het bosch haar boomen,
Wit besturven als een doot;
Vijfmaal scheenen 't weder droomen,
Als er blad en bloeyzel sproot:*

¹⁾ D. L. blz. 104.

*Vijfmaal was het Y bevroren
Sedert, bij een los geval,
Onze vriendschap wierd geboren,
Noch al staat ze kant en pal.*

*Kant en pal, en zonder wikken,
Dat zij al mijn leven sta,
Zonder buygen, zonder schrikken,
Hoe verdeeldheids donder sla:
Viermaal zag ik u verjaren,
Driemaal vlocht ik u een krans
Om uw kruyn en blonde haren,
Toen noch Vrijers, nu al Mans.*

*Maar wat zal ik nu verkiezen?
Wat voor bladers? wat voor kruyt?
't Winter-maantje klappt zijn kiezen,
Kruyt en bladers hebben uyt:
Maar het speelt noch in mijn zinnen,
Wat men op Uw trouwedag zong,
't Was: ik wensch dat gij meugt winnen
Binnen 't eerste jaar een jong.*

*En nu zien ik dezer menschen
Wenschen meer als half volbrocht:
Schuyt er zooveel in het wenschen?
Waartoe naar een krans gezocht?
Steekt in menschelijke zegen
Zo veel kracht en zo veel pit?
Wat's aan blad en kruyt gelegen?
Luyster spits, ik wensch u dit:*

*Van uw BLOEM een iengdig roosjen,
Root van kaakjes, blank van vel;
enz.*

In dit gedicht valt even als in de andere gelegenheidsdichten van LUYKEN, de reeds meermalen opgemerkte eenvoud van diens dichttrant in het oog. Effectbejag is hem vreemd. Evenmin haalt hij telkens de goden van den Olymp naar beneden, om de armoede zijner denkbeelden crachter te verbergen. Wat hij zingt is de taal des gemoeds en die blijft niet in gebreke tot het gemoed door te dringen.

Ook op het gebied der *Natuurpoëzie* wordt onze dichter door zijne Muze bezielde, doch wij bezitten in dit *genre* slechts één gedicht van hem ¹⁾, dat echter veel andere opweegt. „*Gelukkig mensch*”, dus roept hij uit:

*Gelukkig mensch, wien 't is gegeven,
Bij 't vreedzame en onnozele vee,
Dat nooyt noch quaat, noch onrecht dee,
In 't veld zijn dagen af te leven*

¹⁾ D. L. blz. 97 vlgg.

*De Bloemekrans braveert de goude Kroon,
Die's Konings zorg bij nacht doet waken;
Geruster zit men onder daken
Van riet gebouwd, als op den hogen Troon.*

Na dezen aanhef schildert hij ons het aangename en genotrijke van het landleven met een rijkdom van kleuren en eene natuurlijkheid, die inderdaad meesterlijk mogen heeten en dit gedicht verre boven het bekende en zoozeer geroemde „*Akkerleven*” van POOT verheffen. Het laatste moge levendiger zijn van trant dan LUYKENS schets, toch is het niet vrij van overlading en valt er eenige plompheid niet in te miskennen.

Het schijnt dat het lezen van CATS' *Buitenleven* en WESTERBAANS *Ockenburg* JAN LUYKEN op het denkbeeld heeft gebracht even als deze dichters zijne krachten aan het bezingen van het buitenleven, dat voor hem veel aantrekkelijks bezat, te beproeven. Hooren wij het hemzelve zeggen:

*„Dit leven loofden alle wijzen:
Dit haagden KATS en WESTERBAAN,
Die prijzen 't ons met vaarzen aan;
Dit leven zal ik altijd prijzen.
O dat het lot mij zulk een leven gaf?
Mijn zang-lust zou veel schoonder bloeien
En met den Wilg aan 't beekjen groeyen,
Gelijk een Swaan lijde ik het leven af.*

IX,

Hebben we de *Duytse Lier* naar den *inhoud* der onderscheidene rubrieken beschouwd, thans zullen wij ons met den *vorm* bezig houden, om ten slotte den indruk weer te geven, dien de gansche bundel op ons maakt.

Wij vestigen vooreerst het oog op de taal en nemen daarbij al vast nota van het geestige oordeel van BECKERINGK VINCKERS:¹⁾ „Grooter taalwoestaard dan JOAN LUYKEN was er niet.”

Vooreerst verwacht hij op gruwelijke wijze naamvallen en geslachten. Uit de bijna ontelbare voorbeelden, die mij ten bewijze hiervan ten dienste staan, kies ik eenige regels uit de Opdracht aan Antonides. „*Die fuffrouw*” — zoo luidt het daar — „*zou UEd. geest zoo bewegen dat ZIJ (LUYKEN bedoelt de geest) als betovert, de dapp're stem der klinkende krijgs-trompet, op welks geluid deN brysendeN oorlogs-hengst, vuur en vlam ter neuze uytsnorrekende, met zijn ijzere klauwen het stof in DE wint schraapt, voor den berenden Burgt, wiens hooge en vierkante Tooren DE galm weeromkaatst..... zoude versmaden, enz.*”

Uiterst slordig is hij verder op spelling en woordbuiging. Open lettergrepen eindigen nu eens op ééne dan weer op twee *a's*, *e's* of *o's*; tweeklanken worden door elkander met *y*, *i* of *j* gespeld; *d* en *t* op het einde der woorden verward. Als verkleiningsuitgang

¹⁾ WITHNEY, *Taal en Taalstudie* 1e. dr. IIe. Serie bl. 258.

gebruikt hij zoowel *jen* als *je*. Voorts worden *promiscue* gebezigd: *noch* en *nog*, *doch* en *toch*, *me* en *men*, *ik kan* en *ik ken*, *als* en *dan* na comparatieven.

Het verleden deelwoord der sterke werkwoorden mist dikwijls de slot-*n*, even als doorgaans de stoffelijke bijvoegelijke naamwoorden; hetzelfde heeft vaak plaats bij de onbepaalde wijs, ja zelfs in den zwakken meervoudsvorm der zelfstandige naamwoorden. Omgekeerd vinden we meestal eene overtollige *n* in het enkelvoudig suffix van den onvoltooid verleden tijd der zwakke werkwoorden, zooals in *hij... kusten* (blz. 21) voor *hij... kuste*; *sij hoorden* (blz. 83) voor *sij hoorde*; enz. Als tweeden persoon van den onvoltooid verleden tijd van *zien* en *liggen* gebruikt hij: *gij zacht*, *gij licht*.

Somtijds smeedt hij op eigen gezag nieuwe woorden, die lang niet op onberispelijkheid kunnen bogen, als: *naberouse baren* (d. i. de golven van het naberouw) blz. 22; *het Tarterkuylze veer* (d. i. de vaart naar den Tartarus) t. a. p.; *denking* voor *gedachte*, *denkbeeld*, blz. 82; *ontslingerkleed*, eene navolging van *ontschoeid*, *ontkleed*, blz. 85; *geval-lot*, blz. 42, eene tautologie; *versweept* (d. i. als met de zweep verdreven), blz. 52.

Maar waar zou het heen, wilde ik alle taal- en spelfouten opsommen, die de *Duytse Lier* ontsieren? Ze zijn legio. Nochtans zou het onrechtvaardig zijn, ze alle aan 's dichters onkunde toe te schrijven. Veeleer mogen we er hem een verwijt van maken, dat hij zoo weinig zorg heeft gedragen voor eene goede correctie.

En dat dit verwijt alleszins gegrond zou zijn, moge blijken uit de navolgende fouten, die enkel en alleen op rekening van achtelooze correctie kunnen worden gesteld.

Op blz. 35 lezen we *Cannus*, waar Caunus (Kaunus) moest staan.¹⁾ (vgl. Ovid. Met. IX. 453 vlgg.) Het woord *verkeeren* (blz. 50, bij VAN VLOTEN 32) had eene hoofdletter moeten hebben, als zijnde de naam van den Heer „VERKEEREN”,²⁾ op wiens bruiloft het lied, waarin dit woord voorkomt, gezongen werd.

Op blz. 62 wordt een zelfde persoon *Emelia* en *Emilia* genoemd; evenzoo is 't geval met *Dariëde* (blz. 70) waarvoor blz. 69 *Dareide*. *Gloire* blz. 57 wordt op blz. 132 te midden van andere Fransche woorden in den vorm *glorie* herhaald. Andere blijkbaar slechte correctie's zijn: *vloei* voor *vloeit* blz. 60; *beezem* voor *boezem* blz. 65; *duur* voor *deur* blz. 83; *beweegen* voor *beweeden*, ib.; *tracht* voor *traagt*, blz. 87; *goeit* voor *groeit*, blz. 51.

In weerwil echter van zijne verregaande slordigheid in de taal is LUYKENS zinsbouw in den regel onberispelijk, zijne constructie doorzichtig.

Ook weet hij soms allerkeurigste, schilderachtige woorden te vormen. Ik herinner o. a. aan den op blz. 18 van het 1e gedeelte van dit opstel aangehaalden regel; „*ontbeend, ontspierd, ontvleescht, ontbloed*.”³⁾ Zoo ook wanneer hij spreekt van Venus „*ontbroosd* (d. i. van brozen ontdaan) *en ontgord*” (blz. 85), of van den dageraad zegt, dat hij „*veld en*

¹⁾ Deze correctie dank ik den Heer Dr. D. A. BALFOORT, [gewezen] custos der Utrechtsche Academische Bibliotheek.

²⁾ De gemakkelijke wijze, waarop VAN VLOTEN zich hier van het zoeken naar de voor de hand liggende oplossing der moeilijkheid afmaakt, werpt een helder licht op de grondige wijze, waarop hij gewoon was, de teksten te bestudeeren, waarbij hij noten schreef. Zie zijne uitgaaf blz. 90.

³⁾ De 1^e druk blz. 17 heeft hier verkeerdelijk: *ontbloot*.

zee purper", (blz. 75) en van de haardvlam, dat zij „*de schenen roost*" (d. i. rooskleurig tint) blz. 99: en Keizer Karel laat „*bescheptert*" zijn met een snijdend zwaard. (blz. 107.)

Dat een zoo zoetvloeiend dichter, als LUYKEN was, voor zijne gedichten den vereischten vorm en geschikten maat wist te kiezen, spreekt van zelf. Bijzonder komt dit uit in het gedichtje „*Op het schoon zingen van Fuffer APPELONA PIJNBERGS.*" De dichter verbeeldt zich haar bij „het rijzen van den dag in de schaduw der boomen" gezeten, terwijl zij onder het „streelen" van hare luit uit „helderen boezem" zingt.

*Stil hiel de tong 1),
Die 't geveert
Van het heele Woud braveert;
Het singen
't Springen,
't Fluyten,
't Tuyten
En 't swieren,
Gieren,
Dat
In de
Linde
Leefde,
Sweefde,
Was nu stil, en zat
Te luysteren;
't Fluyst'ren
Van de blaân ging sacht.
o Goôn!
Zo schoon
Een zang
Haar dwang
Heeft mij verkracht. 2)*

Op den lietelijken trant van den Herderskout tusschen Tymena en Hofrijk werd reeds door mij gewezen ³⁾; en is het niet, of wij het lispelend geruisch van den zefier vernemen in het melodieuze lied: *Kom Westewindje* enz.

De slepende gang van den trochaeus huwt zich goed aan den somberen ernst der volgende verzuchting:

*Droom is 't leven, anders niet,
't Glijdt voorbij gelijk een vliet,
Die langs stijle boorden schiet,
Zonder ooyt te keeren. 4)*

1) t. w. van den nachtegaal.

2) *D. L.*, blz: 90 vlg.

3) Boven blz. 3.

4) *D. L.*, blz. 95.

gelijk ook door het assoneerend rijm en de epizeuxis het effect verhoogd wordt van de „sehnstichtige” minneklacht, getiteld: „*Het wachten valt pijnlijk*”, waarvan ik hier noode slechts de eerste twee strofen uitschrijf:

*Vervager der dagen, zoo stadig in 't jagen,
Hoe vliegt gij, hoe vliegt gij zoo trage?
Nooyt susten u 't rusten, of zoude 't u lusten
Een minnaar, een minnaar te plagen.*

*Wanneer ik verlange, dan traagt gij uw gangen;
Dat valt mij, dat valt mij zoo bange;
Ik achte te smachten dit beyden, dit wachten,
Dat smaakt mij, dat smaakt mij zoo wrange.¹⁾*

Dat overigens LUYKEN niet kieskeurig was op maat en rijm, ja er dikwijls sterk tegen zondigde, zal ik niet met voorbeelden aantoonen. Het zal voldoende zijn op te merken, dat iemand, die de taalregels zoo verkrachtte, er geen been in zag de grenzen der *licentia poetica* tot in het oneindige uit te breiden.

Thans rest mij nog de som op te maken van hetgeen de *Duytse Lier* karakteristieks bezit. Wat ons hierbij allereerst in het oog valt is „de natuur, die [in LUYKENS gedichten] leeft.” De dichter geeft zich erin zooals hij is en gevoelt, en dit strekt hem tot geen geringe verdienste als wij nagaan, dat in zijn tijd gekunsteldheid en opgeschroefdheid als kenmerken van poëzie bij uitnemendheid werden geacht. Slechts in de bijschriften der symbolische prentjes, waar het lyrisch element, en derhalve ook de subjektiviteit van den dichter, op den achtergrond treedt, is LUYKEN uiterst zwak.

De natuurlijkheid heeft echter ook hare schaduwzijde. Wanneer het den dichter aan het fijne gevoel ontbreekt, dat hem leert de dartelheid van zijn geest te beteugelen, loopt hij gevaar tegen den goeden smaak te zondigen. En ziedaar de klip, waarop ook LUYKEN dikwijls verzeild is geraakt. Als hij de liefde bezingt, treedt menigmaal het zinnelijk element ervan te zeer op den voorgrond. Nog erger wordt het, wanneer 's dichters natuurlijkheid te sterk naar het realisme overhelt.

De vraag is nu, of hij zich in die mate bezondigd heeft, dat zijne gedichten door een „zinnelijken geest verontreinigd” worden, zooals de heer HOFDIJK wil.²⁾ Ik geloof dat een dusdanig oordeel veel te hard, zoo niet onjuist zou zijn, en beroep mij hierbij op het gevoelen van JERONIMO DE VRIES, VAN KAMPEN. WITSEN GEIJSBEEK, VAN VLOTEN en JONCKBLOET, om niet te spreken van MABÉ, WILDSCHUT en STEENBERGEN. LUYKENS Muze moge al niet preutsch zijn geweest; haar van zinnelijkheid, in den min gunstigen zin des woords te beschuldigen, ware eene onrechtvaardigheid.

Enkele keeren drijft onze dichter het realisme in de liefde al te ver; het ergst

¹⁾ D. L., blz. 87.

²⁾ Zie zijne *Geschied. der Ned. Letterk.*, blz. 300.

wel in het laatste stukje van zijn dichtbundel, waar hij, verrukt over de schoonheid van Argivina, uitroept¹⁾:

*Nu lust het mij, haar heel te ontkleên,
En eens te zien die welgeschikte leên;
Vergeef het mij, o schoone, zoo 'k misdoe
Uw achtbaarheid: mijn graagte wordt niet moe.*

En als nu het naakte vrouwenbeeld voor zijne phantasie is getreden, grijpt zijn kunstenaarsgeest onwillekeurig naar de stift en teekent hij ons de lijnen en omtrekken met zooveel plasticiteit, dat we onwillekeurig aanschouwen, wat uit kieschheid bedekt had moeten blijven. Maar niet straffeloos verdiept hij zich in deze huldiging van het zinnelijk bevallige. Eens op dit gevaarlijk terrein getreden, vergeet de dichter ganschelijk aan de eischen van den goeden smaak; de bekoring wordt hem te sterk en ontlokt hem een kreet, zóó hartstochtelijk, dat ze met recht onzen kieschen ooren „walging baart.”

Laten we echter onzen dichter niet te hard vallen over deze afdwaling. Ondanks al het realistische, dat zijne gedichten ontsiert, zijn deze nog heilig in vergelijking met hetgeen een BREDEROÛ, STARTER, VOS en zooveel andere dichters uit de 17^e eeuw ons hebben opgedischt.

Eene andere eigenaardigheid van LUYKENS gedichten is hun *eenvoud*. Vertoon van geleerdheid is onzen dichter vreemd. Ofschoon bekend met de Grieksche mythologie, laat hij die kennis nergens opzettelijk uitkomen, maar dient zij hem op ongezochte wijze tot opluistering zijner poëzie. Evenmin tracht hij effect te sorteeren door vergezochte vergelijkingen, door woordspelingen, doldrieste wendingen en andere dergelijke kunstmiddelen, door de poëtisten van zijn tijd met zooveel zelfverheffing voor echte poëzie uitgegeven.

Voorts zou ik kunnen wijzen op het *schilderend genie* onzes dichters, dat zich in de keuze der beelden, in de beschrijvingen, maar bovenal in de idyllische taferelen openbaart. Overal is de teekening natuurlijk en getrouw, het coloriet levendig, de toetsen om zoo te zeggen sprekend.

Eindelijk de *zoetvloeiendheid* en *zangerigheid*, een gevolg van de gemakkelijkheid, waarmede de dichter zijne woorden en beelden weet te kiezen, maar in de eerste plaats van zijnen echt poëtischen geest.

Houden we al het hier gezegde in het oog, dan mogen wij het thans nog bejamen, dat dit zeldzaam talent, nauwelijks ontloken, in zijne verdere ontwikkeling werd gestuit door den verstijvenden adem van het piëtisme, dat elke vrije uiting van den geest, buiten het gebied van den godsdienst, veroordeelt. Wat hadden we van onzen dichter niet kunnen verwachten, wanneer zijn geest de wieken ten volle had ontplooid. Thans als minnedichter de evenknie van BREERÛ, hadde hij later wellicht de beste van Nederlands dichters naar de kroon gestoken.

Utrecht, Jan. 1888.

1) D. L., blz. 127.